

THỜI SỰ TÔN GIÁO

ĐÔI NÉT VỀ QUÁ TRÌNH ISLAM GIÁO HOÁ ĐỜI SỐNG CHÍNH TRỊ THỔ NHĨ KỲ TRONG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỈ XXI

NGUYỄN VĂN DŨNG (*)

Thổ Nhĩ Kỳ (Republic of Turkey) là một quốc gia nằm ở vùng Tiểu Á với dân số 65,6 triệu người (năm 2000) chủ yếu theo Islam giáo dòng Sunnite (chiếm tới 80% dân số). Nhà nước Islam giáo Thổ Nhĩ Kỳ hình thành từ thế kỉ VIII, sang thế kỉ XIV - XVI bành trướng thành đế chế Otoman, song suy yếu dần vào cuối thế kỉ XVIII đầu thế kỉ XIX. Năm 1908, quốc gia này thành lập chế độ quân chủ lập hiến và đến ngày 29 tháng 10 năm 1923 chế độ cộng hoà được thiết lập⁽¹⁾.

Hàng năm, vào ngày 19 tháng 5 đất nước Thổ Nhĩ Kỳ tổ chức *Ngày tưởng niệm Mustafa Kemal Ataturk*, vị tổng thống đầu tiên của nền cộng hoà, người có sáng kiến chấm dứt vai trò của Islam giáo với tính cách là quốc giáo. Vào ngày này người dân Thổ Nhĩ Kỳ có thể khẳng định thêm một lần nữa rằng quốc gia của họ giờ đây đã xa rời những nguyên tắc của chủ nghĩa thế tục mà M.K. Ataturk đã tuyên bố vào năm 1924. Chúng ta đều biết rằng trong thập kỉ vừa qua quá trình Islam giáo hoá đất nước Thổ Nhĩ Kỳ đang đặc biệt được đẩy nhanh.

Vào tháng 11 năm 2009 tờ *Milliet* của Thổ Nhĩ Kỳ đã đăng danh sách 500 tín

đồ Islam giáo (muslim) kiệt xuất của thời đại do Đại học Georgetown của Hoa Kỳ và Trung tâm nghiên cứu Islam giáo vương quốc Jordan đưa ra. Báo chí Thổ Nhĩ Kỳ quan tâm tới danh sách 500 muslim này bởi vì trong số đó có tới 20 người Thổ Nhĩ Kỳ, nhiều người trong số đó còn được xếp trong top 10 người đầu tiên. Hơn thế nữa, trong một loạt trường hợp, những người được xếp thứ hạng cao lại không phải là những nhà hoạt động tôn giáo mà lại là những người Thổ Nhĩ Kỳ đạt nhiều thành tựu trong chính trị. Thí dụ, đứng ở vị trí thứ 5 trong danh sách này là Thủ tướng Thổ Nhĩ Kỳ, ngài Rejep Taiip Erdogan, đứng ở vị trí 28 là Tổng thống nước này, ngài Abdulla Gul. Cũng trong danh sách 500 muslim kiệt xuất này có tên Bộ trưởng Nhà nước Mehmed Aidun, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Ahmed Davutoglu và người lãnh đạo Vụ Tôn giáo Ali Bardakoglu.

Theo nguồn tin của tờ *Milliet*, trong lời bình về bản danh sách nói trên, người ta

*. TS., Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Viện Khoa học Xã hội Việt Nam.

1. Xem: *Từ điển Bách khoa Việt Nam*. T.4, Nxb. TĐBK, Hà Nội, 2005, tr. 243

đánh giá Thủ tướng R.T. Erdogan là "vị Thủ tướng của một trong số những nước Islam giáo lớn nhất về quy mô dân số và tiềm lực kinh tế"⁽²⁾. Cùng trong lời bình này người ta còn nhấn mạnh rằng "R.T. Erdogan định hướng vào những giá trị của EC (Cộng đồng Châu Âu) và tin vào nguyên tắc *không được làm nảy sinh vấn đề với các nước láng giềng*, ông cố gắng huỷ bỏ lệnh cấm việc các nữ sinh Islam giáo trùm khăn trong các trường đại học, nhưng đã không kịp làm việc này"⁽³⁾.

Trong lời bình về bản danh sách này người ta cũng nhấn mạnh tới "vai trò then chốt" của Tổng thống Abdulla Gul và cho rằng ông là "vị Tổng thống đầu tiên của Thổ Nhĩ Kỳ với quá khứ Islam giáo"⁽⁴⁾. Người ta cũng nhắc tới bà Hairunnisa Gul, phu nhân của Tổng thống Thổ Nhĩ Kỳ, người lần đầu tiên trong lịch sử nước này đã đội khăn trùm đầu tới *Toà án Châu Âu về quyền con người* để phản đối lệnh cấm nữ sinh Islam giáo đội khăn trùm đầu trong khi đến trường học.

Qua đây, chúng ta nhận thấy rằng, thế giới Islam giáo đánh giá cao những sự kiện xảy ra trong đời sống chính trị Thổ Nhĩ Kỳ ở thập niên đầu thế kỉ XXI. Trước hết, đó là thắng lợi trong cuộc bầu cử Quốc hội tháng 11 năm 2002 của *Đảng Công bằng và Phát triển* của những người Islam giáo do R. T. Erdogan đứng đầu. Tiếp đó là thắng lợi lần thứ hai của Đảng này trong cuộc bầu cử ngày 22 tháng 7 năm 2007, và cuối cùng là việc Abdulla Gul, nhân vật thứ hai của *Đảng Công bằng và Phát triển* giành thắng lợi trong cuộc bầu cử Tổng thống tháng 8 năm 2007.

Thắng lợi vang dội của *Đảng Công bằng và Phát triển* trong các cuộc bầu cử Quốc hội và bầu cử Tổng thống, dẫn tới việc đảng này nắm quyền tuyệt đối trên chính trường Thổ Nhĩ Kỳ là nhờ tính tích cực chính trị và uy tín của hai nhân vật người Thổ Nhĩ Kỳ đã được nhắc tới trong bản danh sách 500 muslim kiệt xuất, mà trước hết là Thủ tướng R.T. Erdogan. Cần nhắc lại rằng, *Đảng Công bằng và Phát triển* mới được thành lập tháng 8 năm 2001 và chỉ hơn 1 năm sau đó đã giành được quyền kiểm soát chính quyền hành pháp và sau đó thành lập chính phủ một đảng.

Bây giờ, chúng ta hãy nhìn lại lịch sử quá trình Islam giáo hoá đời sống chính trị của Thổ Nhĩ Kỳ.

Trước các cuộc bầu cử nói trên, ở Thổ Nhĩ Kỳ có Đảng Fazilet, đảng của những người Islam giáo đang hoạt động. Thủ lĩnh của Fazilet là Nejmettin Erbakan, một tín đồ Islam giáo có quan điểm cấp tiến. Ông là một trong số những người sáng lập phong trào "Milli Gerush". Trước đó N. Erbakan đã từng nhiều năm lãnh đạo Đảng Refah, đảng Islam giáo tiền thân của Fazilet. N. Erbakan đã tiến hành các hoạt động tích cực ở nhiều vùng có người Thổ Nhĩ Kỳ ở Cộng hòa Liên bang Đức.

Khác với khuynh hướng ôn hoà hiện nay của mình, vào những năm 90 thế kỉ XX, R. T. Erdogan đã từng bị toà án truy nã vì những quan điểm cấp tiến bảo vệ

2. Trích theo: Nicôlai Kireev. *Islam giáo là động lực các cuộc cải cách*. Báo *Độc lập - Tôn giáo*, ngày 2 tháng 6 năm 2010. http://Religion.ng.ru/politic/2010-06-02/5_islam.html

3. Trích theo: Nicôlai Kireev. *Bài đã dẫn*

4. Trích theo: Nicôlai Kireev. *Bài đã dẫn*

luật Shariat của Islam giáo. Những người thuộc phái của R. T. Erdogan trong Đảng Refah và sau đó là Đảng Fazilet chủ trương đổi mới hoạt động của đảng, tăng cường hợp tác với những người có chương trình hoạt động gần với chương trình của đảng này, mặc dù họ vẫn còn một vài sự khác biệt về quan điểm. Nhưng những người theo quan điểm truyền thống của N. Erbakan và người bạn chiến đấu của ông là Rejai Kurtan lại cho rằng, đổi mới hoạt động của đảng có nghĩa là chia rẽ đảng và họ không muốn đảng này bị chia rẽ. Bản thân R. T. Erdogan cũng tuyên bố không muốn có sự chia rẽ như thế. Nhưng trên thực tế, ngay từ khi Đảng Refah ra đời, những người ủng hộ R. T. Erdogan đã tiến hành cuộc đấu tranh chống lại ban lãnh đạo bảo thủ của phong trào "Milli Gerush", buộc tội ban lãnh đạo này là bất lực trước những cuộc tấn công của chính quyền thế tục vào nền dân chủ và quyền con người.

Đảng Refah lúc đầu đã giành thắng lợi trong cuộc bầu cử năm 1995 và chiếm đa số trong Quốc hội. Mặc dù đảng Islam giáo này giành được thắng lợi bước đầu, nhưng do sự chống đối của giới quân sự cao cấp, N. Erbakan trong một thời gian dài không thể thành lập được chính phủ liên hiệp. Tuy nhiên, sau khi thành lập được chính phủ và lãnh đạo chính phủ này, trong giai đoạn 1996 - 1997, N. Erbakan cùng các cộng sự của ông đã bắt đầu công khai và kiên trì khuếch trương Islam giáo, kêu gọi thực thi luật Shariat, bành trướng ảnh hưởng của mình tới các cơ cấu nhà nước và cơ cấu xã hội.

Giới quân sự đã kiên quyết đòi các cơ quan tư pháp Thổ Nhĩ Kỳ cấm đảng này hoạt động và tước bỏ quyền hoạt động chính trị của N. Erbakan và các cộng sự thân cận của ông. Lúc đó giới quân sự cao cấp của nước này đã sử dụng vai trò quyết định của họ trong Hội đồng An ninh quốc gia để chống lại những người của đảng Islam giáo và trong cuộc họp ngày 28 tháng 2 năm 1997 của cơ quan này họ đã chặn đứng được "bước tiến chiến thắng" của những người Islam giáo.

Những người ủng hộ luật Shariat đã đáp trả sự kiện trên bằng một cuộc biểu tình quần chúng rộng khắp. Ngày 11 tháng 5 năm 1997 tại quảng trường Sultanahmet ở thành phố Stambul, theo sáng kiến của 142 tổ chức Islam giáo mà trước hết là Đảng Refah và với sự tham gia tích cực của một số thủ lĩnh của đảng này cùng các học sinh, giáo viên các trường Imam-Hatib, đã diễn ra một cuộc mítting lớn với sự tham gia của 30 nghìn người ủng hộ đường lối Islam giáo hoá Thổ Nhĩ Kỳ. Khẩu hiệu của những người biểu tình nêu ra: "Luật Shariat hay là chết"; "Nền chuyên chế của Kemal là tay sai của Israel". Những người biểu tình bực tức la hét khi nhắc đến tên Mustafa Kemal Ataturk - vị tổng thống đầu tiên của Thổ Nhĩ Kỳ. Giới quân sự và dân sự bảo vệ chủ nghĩa thế tục đã đưa ra những biện pháp chống lại những người biểu tình. Những biện pháp này sau đó được giới truyền thông gọi là "Vụ án 28 tháng 2". Chính quyền đã áp dụng những điều khoản của bộ luật năm 1924 về việc thực hiện một hệ thống giáo dục thống

nhất trong cả nước đặt dưới quyền kiểm soát của Bộ giáo dục. Các trường, các quỹ của Islam giáo đều đặt dưới quyền kiểm soát của Bộ giáo dục, kể cả chương trình giảng dạy kinh Kôran. Chính quyền cũng nhấn mạnh tới việc đào tạo những tu sĩ Islam giáo trung thành với những nguyên tắc của chủ nghĩa Kemal (Kemalism). Phần lớn các tổ chức và hội đoàn Islam giáo được hợp thức hoá một cách tự phát trước đây bị đặt ra ngoài vòng pháp luật theo luật 677 (Luật Kemal năm 1925 cấm các hội đoàn và dòng tu Islam giáo).

Ngay sau cuộc biểu tình của những người theo đường lối Islam giáo nói trên, Vural Savash, Chánh án Toà Phúc thẩm Thổ Nhĩ Kỳ đã đệ đơn lên Toà án Hiến pháp nước này yêu cầu cấm đảng Refah hoạt động. Trong đơn kiện của Chánh án Toà Phúc thẩm nêu ra nhiều sự kiện liên quan tới việc N. Erbakan và các thủ lĩnh khác của đảng này đã vi phạm luật pháp của Thổ Nhĩ Kỳ về tính chất thế tục của nhà nước trong thời gian họ tham gia chính phủ và làm việc trong Quốc hội. Văn bản này cũng nhấn mạnh mức độ nguy hiểm của đảng Refah đối với nền cộng hoà của Thổ Nhĩ Kỳ.

Đối với những người Islam giáo Thổ Nhĩ Kỳ ở Châu Âu, chủ yếu là ở Cộng hòa Liên bang Đức, cho tới trước sự kiện 11 tháng 9 năm 2001, chính quyền các nước Châu Âu chưa quyết định theo dõi các tổ chức Islam giáo cấp tiến Thổ Nhĩ Kỳ. Chế độ dân chủ ở các nước này cho phép các thành viên tích cực của phong trào "Milli Gerush" bị đuổi khỏi Thổ Nhĩ Kỳ đến cư trú với số lượng ngày một đông và trở

thành những cộng đồng Islam giáo có ảnh hưởng và giàu có nhất. Phong trào "Milli Gerush" đã có mặt và hoạt động ở 252 thành phố Châu Âu, chủ yếu là ở Cộng hòa Liên bang Đức. Họ lập trại, mở trường dạy luật Shariat, truyền bá tư tưởng của N. Erbakan, mở các công ti kinh doanh và trở thành những thế lực vô cùng giàu có.

Ở trong nước, chính quyền thế tục Thổ Nhĩ Kỳ đã áp dụng những biện pháp nhằm ngăn chặn sự phát triển của phong trào "Milli Gerush". Tháng 2 năm 1998 Toà án Hiến pháp đã quyết định cấm Đảng Refah hoạt động và như vậy trên thực tế N. Erbakan và các cộng sự thân tín của ông đã bị tước quyền hoạt động chính trị. Ngay sau đó, một đảng mới được thành lập thay thế cho đảng Refah, đó là đảng Fazilet do Rejai Kutan, một cộng sự trước đây của N. Erbakan lãnh đạo. Nhưng trên thực tế N. Erbakan vẫn là lãnh tụ tinh thần của đảng này. Áp lực của giới quân sự đối với các nhà chính trị Islam giáo vẫn được tiếp tục trong chính phủ thế tục mới của Mesut Iurmaz. Tuy nhiên phong trào chính trị Islam giáo vẫn không ngừng phát triển với nhiều trào lưu khác nhau, từ những tổ chức ôn hoà đến các tổ chức cực đoan.

Tháng 9 năm 1998 một trong những nhà hoạt động chính trị tích cực của Đảng Fazilet là Taiip Erdogan đã bị bắt và bị kết án 10 tháng tù giam.

Trong cuộc bầu cử quốc hội năm 1999, Đảng Fazilet chỉ giành được 3 ghế. Ngày 23 tháng 6 năm 2001, Toà án Hiến pháp Thổ Nhĩ Kỳ lại ra quyết định cấm Đảng Fazilet hoạt động.

Trước đó, ban lãnh đạo Đảng Fazilet đã chia thành hai nhóm trong Quốc hội - nhóm Truyền thống và nhóm Đổi mới. Sau khi bị cấm hoạt động, hai nhóm này đã đăng kí thành lập 2 đảng mới, độc lập đối với nhau. Những người theo nhóm Truyền thống thành lập Đảng Saadet (Đảng Hạnh phúc) do Rejai Kutan lãnh đạo và được sự ủng hộ của N. Erbakan. Những người theo nhóm Đổi mới thành lập Đảng Công bằng và Phát triển (Adalet ve kalkınma) vào tháng 8 năm 2001 và bầu T. Erdogan làm thủ lĩnh. Đây là nhân vật từ lâu đã là đối thủ của N. Erbakan.

Đường lối của Đảng Saadet dựa vào hệ tư tưởng của phong trào "Milli Gerush" và được những người theo quan điểm truyền thống và bảo thủ ủng hộ. Còn thủ lĩnh Đảng Công bằng và Phát triển lại là một nhân vật cấp tiến, trẻ, có tri thức và đầy nhiệt huyết với phong trào Islam giáo. Trước cuộc bầu cử Quốc hội trước thời hạn năm 2002, T. Erdogan đã cố gắng gạt bỏ những quan điểm Islam giáo cứng rắn trước đây của mình và chuyển sang lập trường bảo thủ thân Phương Tây. Ông không muốn Thổ Nhĩ Kỳ rút khỏi khối NATO, mong muốn nước này trở thành thành viên của EC. Khi đã trở thành Thủ tướng Thổ Nhĩ Kỳ, T. Erdogan đã không mang theo phụ nhân tới các hoạt động chính thức của chính phủ khi bà này đội khăn trùm đầu của phụ nữ Islam giáo.

Như đã nêu ở phần trên, trong cuộc bầu cử năm 2002 Đảng Công bằng và Phát triển của T. Erdogan đã giành được

thắng lợi chưa từng thấy đối với một đảng Islam giáo, chiếm đa số tuyệt đối trong Quốc hội: 363 ghế trên tổng số 550 ghế và đứng ra thành lập chính phủ một đảng, đây là một trường hợp hiếm thấy kể từ khi thiết lập hệ thống đa đảng ở Thổ Nhĩ Kỳ. Trong cuộc bầu cử tiếp theo vào năm 2007, Đảng Công bằng và Phát triển lại giành được 340 ghế trong Quốc hội. Tháng 8 năm 2007, nhân vật thứ hai trong đảng cầm quyền, Abdulla Gul được Quốc hội bầu làm Tổng thống Thổ Nhĩ Kỳ. Như vậy, cơ quan lập pháp và hành pháp đều nằm trong tay đảng của những người Islam giáo theo đường lối ôn hoà.

Những nhà lãnh đạo mới hiện nay của Thổ Nhĩ Kỳ thừa nhận rằng, đất nước và xã hội Thổ Nhĩ Kỳ hoàn toàn không phải là nền văn minh Phương Tây. Nhưng T. Erdogan cũng nói rằng, Thổ Nhĩ Kỳ là một nước duy nhất đồng thời vừa là thành viên của Tổ chức Hội nghị Islam giáo (OIC) vừa là thành viên của Tổ chức Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương (NATO) và đang trong quá trình gia nhập EC. Trong cương lĩnh của Đảng Công bằng và Phát triển viết: "Đảng Công bằng và Phát triển dựa vào tư tưởng truyền thống của mình, đặt ra nhiệm vụ xây dựng mới một hệ thống các giá trị chủ yếu của mình, thi hành đường lối chính trị bảo thủ phù hợp với trình độ các chuẩn mực quốc tế"⁽⁵⁾. Để thực thi cương lĩnh của Đảng Công bằng và Phát triển cầm quyền hiện nay, chính quyền mới ở Thổ Nhĩ Kỳ trong vòng 7 năm qua đã có những sửa đổi quan trọng Hiến pháp năm 1982 mà

5. Trích theo: Nicolai Kireev. *Bài đã dẫn*

không có sự tham khảo ý kiến các đối tác Phương Tây. Những thay đổi đó nhằm hạn chế sự can thiệp của giới quân sự cao cấp vào công việc của chính quyền hành pháp. Điều này đã tạo cơ sở cho một số đối thủ của Đảng Công bằng và Phát triển trong Quốc hội đề nghị giữ lại Hiến pháp hiện nay và bổ sung một số điều cho phù hợp với những yêu cầu của Cộng đồng Châu Âu. Thậm chí có ý kiến còn đề nghị khôi phục có bổ sung những điều cần thiết Hiến pháp năm 1961, một bản Hiến pháp được cho là dân chủ nhất trong lịch sử của Cộng hòa Thổ Nhĩ Kỳ.

Theo đánh giá của T. Erdogan, người đứng đầu chính phủ hiện nay của Thổ Nhĩ Kỳ, Đảng Công bằng và Phát triển đã đạt được những thành quả không thể phủ nhận và điều đó cho phép Đảng này tiếp tục nhận được sự ủng hộ của đại bộ phận người dân trong xã hội Thổ Nhĩ Kỳ. Những thành quả của đảng cầm quyền được người đứng đầu Chính phủ Thổ Nhĩ Kỳ nói tới một cách cụ thể trong cuộc họp của nhóm nghị sĩ Quốc hội thuộc Đảng Công bằng và Phát triển ngày 3 tháng 11 năm 2009 nhân kỉ niệm 7 năm ngày Đảng này lên nắm quyền. Thủ tướng T. Erdogan nhấn mạnh: "Định hướng của chúng ta sang Phương Tây không có nghĩa chúng ta quay lưng lại với Phương Đông, Phương Nam và Phương Bắc. Làm sao Thổ Nhĩ Kỳ có thể quay lưng lại với Kavkaz, Trung Á và các quốc gia thuộc ngữ hệ Tuyéc? Có lẽ nào Thổ Nhĩ Kỳ lại quay lưng lại với Vùng Cận Đông và Bắc Phi? Thổ Nhĩ Kỳ là một nhân tố rất quan trọng trong một tổ chức như NATO. Tầm quan trọng của

Thổ Nhĩ Kỳ được nâng lên do hệ thống các quan hệ đa phương của nước này"⁽⁶⁾.

Những thành quả đầu tiên của đường lối đối ngoại hiện nay của Thổ Nhĩ Kỳ có thể kể đến là phê phán mạnh mẽ chính sách của Israel đối với người Palestin, chủ trương xích gần lại với Syria và tiến hành đàm phán với ban lãnh đạo Iran. Còn việc thông qua Hiến pháp mới, theo nguồn tin của báo chí Thổ Nhĩ Kỳ, bản dự thảo Hiến pháp đã được đa số nghị sĩ Quốc hội ủng hộ, chủ yếu là các nghị sĩ thuộc Đảng Công bằng và Phát triển. Bản dự thảo Hiến pháp này sẽ được đưa ra trưng cầu dân ý vào ngày 12 tháng 9 năm 2010.

Tóm lại, quá trình Islam giáo hoá đời sống chính trị Thổ Nhĩ Kỳ đang diễn ra mạnh mẽ trong thập niên đầu thế kỉ XXI. Từ chỗ bị cấm hoạt động, các đảng Islam giáo đã tổ chức lại, thay đổi chiến lược, nhất là Đảng Công bằng và Phát triển của Thủ tướng T. Erdogan, và trở thành đảng cầm quyền ở đất nước Islam giáo này. Những chính sách đổi mới của Đảng Công bằng và Phát triển đã thu được những thành quả rất khả quan và nhận được sự ủng hộ của đông đảo người dân Thổ Nhĩ Kỳ. Từ một nước cộng hoà thế tục do kết quả của cuộc cách mạng năm 1923, Thổ Nhĩ Kỳ đã chuyển dần sang chế độ Cộng hoà Islam giáo do đảng của những người theo Islam giáo lãnh đạo mà những người đứng đầu là Taiip Erdogan và Abdulla Gul./.

6. Trích theo: Nicôlai Kireev. *Bài đã dẫn*